

KIS-405 – Gl. démontrer, démonstration, h.a.

(GE – 09 09 91)

A. – Gl. DEMONTRER.

O tont eus la La. *de#monstra#re* "diskouez, lakaat war wel, menegiñ, deskrivañ", ez eo bet ar Gl. **démontrer** rekizet gant ar Brederouriezh ken abred hag an 12t kantved. Ar ster kentañ zo bet "diazezañ ur wirionez" ha, da heul : "prouiñ gwirder udb."

Er Boelloniezh klasel e veze intentet evel "dezren war-benn prouiñ gwirder an dianvarr dre harpañ war rakvarroù anavezet pe darbennet da wir" (sl. KIS-359, TA3c, p.), eleze evel un treuzdoug gwirder : mard eo gwir al lavarenn A, ez eo gwir al lavarenn B dezreet diouti. Er Boelloniezh arnevez, ez ezvevenner ar c'hantouezadoù en ur erlec'hiañ outo an darbennadoù ; goulenn a reer digant ar reizhiad darbenn-dezren bezañ kempoell ha n'eo ket bezañ gwir e-keñver ar werc'helezh kantouezat ; eno e c'hoari an dezren e stumm un treuzdoug darbenn : mar darbenner al lavarenn A, e ranker darbenn al lavarenn B dezreet diouti.

E Br., e kinnig VALLEE an termenoù : **anataat, prouiñ, splann-aat, diskouez anat** (kinniget endeo gant GREGOR), **lakaat anat**.

Arzaeladus eo an termenoù deveret diwar **anat**. Gant ar brederouriezh klasel e tegemeret an anadurezh evel hent ar wirionez, hent gwirder an dra anat da vihanañ. Gant ar preder arnevez ez eo bet dispartiet, kevenebet zoken, meizad an *anat* ha meizad ar *gwir*. Hogen, damant ar Boelloniezh arnevez ned eo ket an *anater* muioc'h eget ar *gwirder*. Mar galler enta derc'hel **anataat**, h.a., en ur yezh anarbennik, e ranker e zilezel evit al lavar resis.

Ar gudenn eo enta kaout un termen diforc'h mat, hep dave dibarek na da amgant an *anat*, na da amgant ar *gwir*.

Gl. **démontrer** zo ennañ keal an *dezren*, o tont da eil koulskoude, pa n'eo nemet keal an hent, ar penaoz ; ar c'heal kentañ eo hini ar *soliañ* : mard eo *soliet* A, ez eo *soliet* B.

Kentoc'h eget deverañ diwar **splann** evel ma kinnig ivez VALLEE oc'h intent an adanv-mañ evel kenster da **anat**, e kredan azasoc'h klask ur stirann o tougen keal ar "soliañ", ar "solut". E Br. **sol** end-eeun e c'hallfed soñjal, nemet ez eo engwezhiet endeo e yezh ar preder, hag ur sterva re nes, dre e zeveadoù **soliad**, **solidadelezh**, h.a. Kinnig a rafen kentoc'h deverañ diwar an adanv **dien** (< Br. *dien* "sain, pur, bon, véritable ; certain, certes", Kb. *dien* "fair, fine, fresh ; faultless, sound ; clear, plain, manifest, certain"). Arveret eo bet **dien** endeo evel rakger en termen **dienderc'hañ** (ar mont rag-eeun, a-gevenep d'ar mont dre an heñvel ez eo al **lelerc'hañ**, sl. KIS-280, La-08, p.146 ; KIS-359, TA3h, p. ; KIS-365, p.), hag evel stirann en termen **andiended** (Br. "pennaenn an andiended", Gl. "principe d'incertitude", sl. KIS-282, La-08, p. 153). Un ensell war durc'hadur ster **-dien-** en daou dermen-se ne ziskouez disklot ebet gant an durc'hadur en defe er ginnigadenn a ran en notenn-mañ ; en ebeb, pep hini, **dienderc'hañ** en Dareuloniezh, **andiended** en Alvezoniezh, ha **dienaat** er Boelloniezh a ental an hevelep pennaenn voniek a c'hallfed arouezñ betek gouzout gant keal ar "soliañ".

Br. **dienaat** a ginnigan enta evel kevatal da Gl. **démontrer** e lavar resis ar Brederouriezh. Ur splot gantañ eo e c'haller e arverañ ken evit sterioù prederouriel kent an termen, ken evit e gemeradur arnevez. Da zeveadoù e c'hallfed luniañ : **dienadur**, **dienadenn** "démonstration" ; **dienaus (da)** "qui apporte la démonstration (de), apodictique" ; **dienadus** "démonstrable" ; **andienadus** "indémonstrable" ; h.a.

Ur meizad all zo nes da hini an dienaat eo hini ar **prouiñ**. El lavar boutin e lakaer an daou dermen da heñvelsterioù. El lavar resis, "pep **dienaat** a c'haller ober ur **prouiñ** anezhañ, met ned a ket nep **prouiñ** d'ober un **dienaat**. [...] E degouezhioù 'zo, e vez a-walc'h lakaat a-wel un *devoud* da lakaat fin d'an arvarañ : **prouiñ** hon eus graet neuze, met n'eo ket **dienaat**." (P. FOULQUIE, *Tr. él. de Phil. in Dict. langue phil.*, p. 588.) E-kichen Br. **prouiñ**, e kaver ar pennanv **prouenn** (diarveradus eo amañ Br. **prouad**, rekizet gant ar Vredouriezh, h.a.) ; diouzh ret e teverfed ur verb Br. **prouenniñ** "apporter la preuve de, démontrer (er ster ledan)".

B. – Gl. DEMONSTRATIF.

An termen-mañ, boaziet gant ar yezhadurourion, zo dezhañ da gevatal abaoe derou ar c'hantved ar Br. **diskouez(añ)**, ha n'eus abeg ebet da glask kemmañ an arver unvan a vez graet anezhañ. Un notenn a-ratozh a rankor sevel a-zivout termenoù all a-zalc'h ouzh an diskouezañ : Gl. **déictique**, **anaphorique**, **embrayeurs**, h.a.

Evit kemeradurioù all ar Gl. **démonstratif** :

B1. – A-geñver gant Gl. **démontrer** er ster boelloniell :

B1a. – Br. **dienaus** aa. "o tienaat".

B1b. – Br. **prouus, prouennus** aa. "o tegas ar brouenn".

B1c. – Br. **anataus, splannaus, kendrec'hus**, h.a. "o tiskouez anat, splann, en araez da gendrec'hiñ, h.a."

B2. – "O tiskouez trivliadoù", Br. **erzerc'hus, diskorus, diskelus**, h.a. hervez ar c'hemeradur :

Br. **erzerc'hañ** "reiñ da anaout, diskouez splann", Gl. "manifeste" (sl. *Emsav* 13, p.29 & passim).

Br. **diskorañ**, Gl. "exhiber" (sl. KIS-053, La-05, pp. 27-28).

Br. **diskelañ**, Gl. "manifeste" (sl. KIS-041, La-04, p. 19) ; Br. **diskelat**, Gl. "manifeste" (sl. GBLF ¶ 721 ; KIS-380, p.).

Kent mont pelloc'h, e tennan an evezh war ar mulgul o sammañ sterioù betek re war Br. **diskouez** er yezh lennegel. Ur brassell war ar geriadurioù a ziskoach seizh ster da nebeutañ (hep ober anv eus ar c'hemeradurioù dibarek) :

1. Gl. "démontrer", Br. **diskouez anat**.
2. Gl. "exhibition", Br. **diskouezidigezh**.
3. Gl. "exposition", Br. **diskouezerezh, diskouezadeg**.
4. Gl. "manifeste", Br. **diskouezata**.
5. Gl. "montrer", Br. **diskouez**.
6. Gl. "présenter", Br. **diskouez**.
7. Gl. "représentation (théâtrale)", Br. **diskouez**.

N'on ket, en notenn-mañ, evit studiañ dre ar munud pep hini eus an termenoù gallek-se hag o c'hemeradurioù – lakaet er-maez **démontrer** – ; un alberz ne roin ken eus an degasadennoù arnevez o deus kendaolet da zistrizhañ ar mulgul :

2. Br. **diskorañ**, Gl. "exhiber" (sl. B2 diaraok) ; Br. **diskorata**, Gl. "(s)exhiber ; exhibitionnisme" ; Br. **diskorataer**, Gl. "exhibitionniste" (GBLF. ¶ 453).

3. Br. **gwereañ** (oberennoù arz, kenderc'hadoù, h.a., sl. GEAK., p. 83), Gl. "exposer" ; Br. **gwereadeg**, Gl. "exposition" ; Br. **en ardizh** (un dañjer), Gl. "exposé (à un danger)" ; Br. **ardizh, ardizhad**, Gl. "exposition (à)"

4. Br. **erzerc'hañ, erzerc'haat**, Gl. "manifeste" (sl. B2 diaraok) ; Br. **diskelañ**, Gl. "manifeste" (sl. B2 diaraok) ; Br. **diskeladeg**, Gl. "manifestation (de groupe)" (sl. *Emsav* passim & 45, p. 292) ; Br. **diskeladegañ**, Gl. "manifeste (en groupe)".

6. Re niverus kemeradurioù ar Gl. "présenter, présentation, présent, présence" evit bezañ meneget pa na ve ken amañ ; evit a sell an Anadennonniezh, sl. KIS-068, La-04, pp. 51 hh. ; an Amiegouriezh, sl. KIS-404, p. ; sl. ivez GEAK., p.182, GSTL., ¶¶ 3248, 3249.

7. Heñvel dra, e paota arverioù ar Gl. "représenter, représentation, représentant" hervez an diskiblezhioù : Br. **derc'houezañ**, h.a. er Politikerezh (sl. KIS-069, La-04, pp. 53 hh. ; *Emsav* passim) ; Br. **derc'hañ**, **derc'had**, **derc'henn**, **derc'hennañ** er Brederouriezh, er Vredoniezh, en Arouezoniezh, en Dareuloniezh, er Stlenneg, h.a. (sl. KIS-069, id., ibid. ; KIS-345, La-08, pp. 333 hh. ; GBLF. ¶¶ 1116-1124 ; KIS-354, pp. ; KIS-365, pp. ; GEAK., pp. 207-208 ; GSTL., ¶¶ 3634-3642) ; Br. **reziennañ** en Arouezoniezh, er Jedoniezh, er Vezoniezh, er Stlenneg (sl. GSTL., ¶ 3637) ; Br. **dezerc'hañ** er C'hoariva hag en Arz (sl. *Emsav* 64, p. 125 & passim) ; h.a.

C. – Gl. DEMONSTRATION, DEMONSTRATEUR.

An termenou-mañ, dedroet o ster diwar ster ar Boelloniezh, a c'haller intent evelkent evel oc'h adkavout kemeradurioù 'zo eus al *La.de#monstra#t*"(o, *de#monstra#to*(r).

Dre berzh un dezrann kealioù, e respizer Gl. **démonstration** evel henn :

1| "ren un taol arnod, dedalvout un araezad, lakaat un ardivink da vont en dro,

2| dirak sellerion,

3| war-benn skoueraat un devoud gouiziel, ditouriñ an araezad pe arc'hwelerezh an ardivink".

Merzhout a reer ez eo c'hoarvezet an dedro ster dre an tremen eus par ar goubarel a oa hini ar Boelloniezh, ar Jedoniezh, h.a. d'ur par louere, hini an arnoderezh alvezel, an dornata hag an ardivinkoù ; zoken pa gemerer ur savboent damkanel, en arnodva kelenn, ez eo bepred dre e harpañ war an embreger. Pal an ober eo darboellañ ar sellerion, diwar-bouez un embreger azas, ez eo gwiriek ar savele, efedus an araezad, arc'hwelek an ardivink. E berr, ne argerzher ket amañ dre an *dezren* – *dienaat* ne reer ket ken – met dre an *anren* : diwar stadadennoù unvezizadel el louer e tenner klozadurioù hollvezizadel. Keñveriomp ar boelladenn Ventoniezh ma tleer *dezren* ez eo par da 180° sammad kornioù an tric'horn, hag an taol arnod a Fizik o tegas, diwar stadañ e verv da 100°C ur boulestrad dour en arnodva, da *anren* e vez an dour o virviñ da 100°C. Ne c'hell ket en degouezh-mañ diwezhañ bezañ anv a *ziena* (prouiñ dre *zezren*), hogen a zarboellañ dre *anren*. Pe dermen neuze arverañ e brezhoneg kevatal da Gl. **démonstration** er c'hemeradur-mañ ? Kinnig a ran **daranren**, a lunian diwar skouer **daranviñ** (sl. *Emsav* 26, p.63), o vont gant an

durc'hadur ster a zo gant ar rakger **dar-** e-barzh an termenoù **darblegañ** (sl. *Emsav* id., ibid.), **darvenn** (sl. GBLF, ¶ 454), **darboellañ** end-eeun (sl. KIS-140, La-05, p. 89), h.a.

[Merkomp e kinnig GEAK., p. 59, ur verb disheñvel evit ar C'henwerzh : Br. **darzerc'hañ**.]

Alese :

Gl. **démonstration** (par une expérience, etc.), Br. **daranren**, **daranreadenn**, etc.

Gl. **démonstrateur** (technique, commercial), Br. **darzerc'her**.

GERVA BREZHONEK-GALLEK.

Ne gaver amañ nemet an termenoù roet en destenn hep o c'hevatal gallek.

alvezel aa. physique.

alvezoniezh b. ensemble des sciences physiques.

amgant g. (*an anat*, h.a.) sphère (de l'évidence, h.a.)

amiegouriezh b. obstétrique (sl. KIS-207, La-08, p. 17).

anadennoniezh b. phénoménologie.

anadurezh b. évidence (sens concret).

anarbennik aa. non spécialisé.

anater g. évidence (sens abstrait).

anren induire ; induction (sl. KIS-091, La-05, pp. 64 hh.)

araezad g. procédé.

arc'hwelek aa. fonctionnel (appareil, etc.)

arc'hwelerezh g. fonctionnement.

arouezoniezh b. sémiologie (sl. KIS-345, La-08, pp. 335 hh.)

arzaeladus aa. contestable, critiquable.

boullestr g. ballon (de laboratoire) (sl. SADED, Kim 1, p. 3).

bredoniezh b. psychologie (théorie).

bredouriezh b. psychologie (pratique).

daranviñ (faire de la) publicité.

darbenn admettre.

darbenn : *reizhiad* —*dezren* système hypothético-déductif (sl. KIS-269, La-08, p. 115).

darbennad g. donnée, hypothèse (sl. KIS-269, id., ibid.)

darblegañ conditionner (psychologiquement) (sl. *Emsav* 26, p. 63).

darboellañ convaincre (sl. KIS-140, La-06, p. 89).

dareuloniezh b. (science de la) rhétorique (sl. KIS-359, pp.).

darvenn g. exigence (sl. GBLF, ¶ 454).
devoud g. *gouiziel* fait scientifique (sl. Da-64, p. 47).
dezren déduire ; déduction (sl. KIS-091, La-05, pp. 64 hh.)
dianvarr g. (*tribarr*) conclusion (syllogisme) (sl. KIS-359, TA3c, p.).
ditouriñ udb. donner des renseignements sur qqu.
gwerc'helezh b. *kantouezat* réalité empirique (sl. KIS-049, La-04, p. 24).
gwirder g. vérité (sens abstrait).
gwiriek aa. (*saveleñn*) valide (loi scientifique) (sl. Da-64, p. 77).
gurionez b. vérité (sens concret).
hollveziadel aa. universel (sl. KIS-180, La-07, pp. 58 hh.)
kantouezad g. donnée empirique (sl. KIS-049, id., ibid.)
kempoell aa. logiquement cohérent.
lavarenn b. proposition (sl. KIS-359, id., ibid.)
louer g. (le) concret.
louerel aa. concret.
mezoniezh b. logique (mathématique) (sl. GSTL, ¶ 2380).
poelloniezh b. logique (classique).
rakvarr g. (*tribarr*) prémisse (syllogisme) (sl. KIS-359, id., ibid.)
skoueraat illustrer (par des exemples).
soliadelezh b. positivité (*Emsav*, passim).
soliañ poser, fonder.
unveziadel aa. singulier (sl. KIS-180, id., ibid.)